

PRVNÍ LIST KNÍZETE ANDREJE KURBSKÉHO, KTERÝ
BYL NAPSÁN GARU A VELIKÉMU KNÍZETI
MOSKEVSKÉMU PRO JEHO KRUTÉ PRONÁSLEDOVÁNÍ

Carovi převelice Bohem oslavenému, který v pravoslaví je považován za nejmravnějšího, nyní však pro hříchy naše stal se toho opakem. Pochop přece, tím se myslí, že má zvrhlé svědomí, jaké se ani mezi pohany nevyskytuje. Nedovoliš jemu svému jazyku promluvit o tom všem podrobněji než takto. Ale pokusím se přece něco Ti povědět, neboť jsem krutě týrán Tvou vládou, a pro velkou žalost srdce.

Proč jsi, care, pobil silně v Izraeli, různým způsobem sprovoďil se světa vojvody, které Ti dal Bůh, prolil jejich vítěznou svatou krev v Božích chrámech o svátcích Páně, zbrotil chrámové prahy krví mučedníků a vymyslí neslychaná muka, pronásledování a smrt pro své příznivce, kteří za Tebe dávají duši, obelhávají pravoslavné lidi podvodny, čarodějstvím a jinými nepřístojnými skutky a usilovně se snaže vydávat světlo za tmou a sladké nazývat hořkým? Čím se před Tebou provinili, care, a čím Tě, zastánce křesťanů, pohněvali? Cožpak ti, u nichž dříve naši dědové byli v poddanství, nevyvraceli svou zmužilou chrabrostí pyšně říše a neučinili je ve všem Tebe poslušnými? Cožpak ti Bůh nedal přičiněním jejich důvtipu přepevná německá města? Tím nám, bédným, odplácíš, že nás všemožně ničíš? Nebo se, care, považuješ za nesmrtelného? Či jsi tak omámen ohavným kacířstvím, že nechceš dostavit se před neúplatného soudce, bohovládného Ježíše, který soudí svět po právu, zvláště pyšné tyrany, a neváhá milostí vynutit z nich přiznání hříchů do posledního vlásku, jak se říkává. Nechť je milý Kristus, sedící na andělském trůně po pravici vojska Páně na výsostech, rozhodčí mezi mnou a Tebou.

Kolik zla a příkoří byl bych od Tebe nevytrpěl, kolik béd a neštěstí byl bys na mne neuválil a kolik nejhorších lživých pomluv byl bys na mne neupletl?! Ale všechna neštěstí, která mne Tvou vinou potkala, nemohu nyní po pořádku vypovědět pro jejich veliké množství a proto, že moje duše je dosud sklíčena žalostí. Ale povím vše souhrnně: zbaven všeho a neprávem vyhnán z drahé země, neboť jsem byl k tomu Tebou donucen. Neuprosil jsem Tě dojmavými slovy, neobměkčil jsem Tě úpěnlivým pláčem, nevymohl jsem od Tebe žádné milosti přímlovou církevních hodnostářů. Odplatil jsi mně zlým za dobré, za lásku nesmiřitelnou nenávisť. Má krev prolitá za Tebe jako voda volá na Tebe Pánu mému. Bůh vídi do srdcí — v myslí své jsem usilovně přemítal, své svědomí jsem učinil svědkem proti sobě a hledal jsem a uvažoval

a nejsem si vědom, ani jsem nenašel, čím bych se byl před Tebou prohřešil. Velel jsem Tvému vojsku a vyčerpal jsem při tom své síly, ale Tobě jsem žádnou hanbu nezpsobil, nýbrž s pomocí Boží jen skvělá vítězství jsem ke Tvé slávě dobyval a nikdy jsem Tvé pluky neobrátil zády k nepřítelům, které jsem Tobě ke cti slavně přemáhal. Ale o to jsem se přičiňoval ne rok ani dva, ale po mnohá léta; s namáháním a strádáním bránil jsem stále svou vlast, málokdy jsem viděl svou matku, se svou ženou jsem se nestýkal, ale ustavičně jsem ve vzdálených městech válčil proti Tvým nepřítelům, trpěl jsem mnohým nedostatkem i obvyklými bolestmi a nemocemi, čehož světkem je milý Ježíš Kristus; navíc byl jsem hustě pokryt ranami zasazenými barbarskou rukou v různých bitvách a celé moje tělo je zkrušeno jizvami. Ale Tobě, care, to všechno není ničím, když projevuješ tak strašný vztek na nás a nenávisť vůči nám žhavější než rozpálená pec.

Chtěl jsem po pořádku vypočítat své válečné skutky, které jsem vykonal ke Tvé slávě mocí milého Krista, ale nevyprávěl jsem je proto, že Bůh je lépe zná než člověk: on odměňuje za vše takové, a nejen za to, i za každý pohár studené vody; vím však o všem, což ani Tobě není neznámo. A k tomu věz, care, myslím, že už v životě nevidíš mé tváře do dne slavného objevení milého Krista. Ale nedomnívej se, že Ti o tom pomůžu: do svého skonání budu neustále na Tebe s pláčem naříkat věčné Trojici, ve kterou věřím, a volám na pomoc Máti cherubínů, naději mou a orodovnici, Bohorodičku, a všechny svaté, Boží vyvolence, a pána mého praotce, knížete Fjodora Rostislaviče, jehož neporušené, po dlouhá léta zachované tělo vydává z rakve vůni neboli aroma, a milostí Ducha svatého i zázračné léčivé paprsky, o čemž Ty, care, dobře víš.

Nedomnívej se, care, nepovažuj nás za hlupáky jako ty, kteří zahynuli, ježto jsi je, nevinné, dal popravit, a jako ty, kteří jsou vězňami nebo bez viny vyhnáni, neteš se, že se můžeš vychloubat snadným vítězstvím: tí, které jsi popravil, stojí u trůnu Božího a dožadují se pomsty nad Tebou, vězňem a bezprávně Tebou ze země vyhnání Bohu na Tebe ve dne v noci žalujeme. A jestliže se ve své pyši vychloubáš zpozdilostmi, když si teď, v pomíjivosti života svého, vymýšlíš na křesťany mučidla, urážíš tím a zapíráš v sobě obraz Boží, rovnáš se svým lichotníkům a spoluhodovnickům, bojarům, kteří se Ti rovnat nemohou, zhoubcům Tvé duše a těla, kteří Tě ženu do milostných pletek a s dětmi svými zacházejí jako Kronovi kněží. Tento list o tom až sem slzami zkrápěný poručím vložit do své rakve, až budu s Tebou kráčet na soud milého Boha, Ježíše Krista, Amen. Psáno ve Volmeru, v městě něho pána, krále Zikmunda Augusta, od něhož, doufám, budu velmi od-

škodněn a potěšen ve všech svých zármutcích z jeho královské milosti, která mi je na pomoci jako Bůh.

Četl jsem v posvátných písmech, že snad zhoubce v smilstvu počatý, bezbožný Antikrist, měl být ďáblem vyslán proti křesťanům, a viděl jsem teď velmože všem známého, nezákonně narozeného, který nyní našeptává lži caru do uší, prolévá křesťanskou krev jako vodu a vyhubil již silně a šlechtně v Izraeli, a jenž se skutky vyrovná Antikristu: nesluší se takovým přikyvovati, care! V prvém Zákoně Páně je napsáno: „Moabita a Ammonita a bastard do desátého kolena ať nevchází do chrámu Božího.“

Vzato z vydání „Spisy knížete Kurbského“, v. I. redakce G. Ž. Kunecviče, SPB, 1914 (Russkaja istoričeskaja biblioteka, sv. XXXI).

23 ... *prvnímu bohobojnému císaři Konstantínovi* — Constantinus I. Veliký, Flavius Valerianus, císař římský (306—337); r. 313 tolerančním ediktem milánským uznal náboženství křesťanské za rovnoprávné s pohanstvím. Před smrtí se dal pokřtít; byl vyhlášen za svatého. ... *od velkého cara Vladimíra* — začátek prvního listu Kurbskému neobsahuje, jak obvyčejně bývá v diplomatických listinách, výčet zvláštních titulů Ivana IV. jako panovníka jednotlivých carských držav, nýbrž poslušnost ruských knížat, předchůdců Hrozného. — Vladimír Svjatoslavič I. Veliký, Svatý, veliký kníže kyjevský (980—1015), zmocnil se vlády vraždou starších bratrů, oženil se posléze s byzantskou princeznou, dal se pokřtít a zavedl na Rusi r. 988 východní křesťanství.

... *od velkého cara Vladimíra Monomacha* — Vladimír Vsevolodovič Monomach, nazvaný tak po svém dědu, císaři byzantském, stal se r. 1113 velkým knížetem kyjevským a zasloužil se o rozkvět říše.

... *od statečného velkého knížete Alexandra Něvského* — Alexander Něvský vládl od r. 1236 v knížetství novgorodském; když Švédové r. 1240 pokořili Finy a táhli k Novgorodu, porazil je na řece Něvě (odtud přijímá Něvský), a tím zastavil jejich vítězný postup dovnitř Rusi. Rytíři řádu Německého a Mečového dobyli Pskova, ale byli poraženi od Alexandra r. 1242 na Čudském jezeře (t. zv. vítězství na ledu). R. 1252 obdržel od Tatarů veliké knížetství vladiměřské. — Bezbožnými Němci myšlen je řád Německých rytířů.

... *od ctihodného velkého knížete Dimitrije* — Dimitrij Ivanovič (1359 až 1389), veliký kníže moskevský, projevil záhy značné schopnosti vladařské a odvážil se zjevného zápasu s tatarským státem Zlatou

Hordou. R. 1380 způsobil Tatarům na Kulikovském poli na Donu rozhodnou porážku, odtud přijímá Donský.

... *nad bezbožnými Hagařany* — Hagar, též Agar, byla egyptská služka Sáry, manželky Abrahamovy. Sára byla neplodná, a proto si přála, aby Abraham „všel k Hagaře a aby ona z ní měla syna“; podle bible porodila Hagar Ismaela, praotce Ismaelitů, arabských kmenů. Rusové považovali za potomky tohoto nemanželského syna všechny „nevěřící“ a bezbožníky, tedy také Tatary, kterým proto dali jméno Ismaelitě nebo Hagařané.

... *po děda našeho, velkého knížete Ivana* — Ivan III. Vasiljevič (1440—1505) dovršil osvobození země od tatarského jha, oženil se s byzantskou princeznou a zavedl dvorský ceremoniel podle vzoru byzantského; na tyto tradice navázal Ivan Hrozný, který přijal titul „cara vši Rusi“ a byzantského orla za znak říše.

... *po otce našeho..., velkého knížete Vasilije* — Vasilij III. Ivanovič (1505—1533), otec Hrozného; za jeho vlády byl ukončen proces sjednocení velkoruských zemí.

24 ... *pohodili posvátné nádoby a obrazy jako Isaur, Pokálený a Armén* — Jména tří byzantských císařů - obrazoborců (ikonoklastů), k nimž Hrozný přirovnává Kurbského a jeho druhy. Schopný vojevůdce Lev Syrský neboli Isaurský odrazil r. 718 útoky Arabů na Cařihrad, stal se zakladatelem dynastie Isaurovců a vládl jako císař byzantský Lev III. Isaurský v letech 717—741. Prvý zdvihl zápas mezi mocí světskou a duchovní (státem a církví). Záminkou a vnějším projevem tohoto zápasu byla otázka ctění obrazů, památek a ostatků svatých. Lev III. a jeho nástupci byli odpůrci tohoto ctění, vedli prudký boj proti ikonodulství a byli zváni obrazoborci (ikonoklasté). Jeho syn a nástupce, císař Konstantin V. Kopronymos, t. j. Pokálený (741—775), vedl mnohé války s Bulhary a Slovany. Avšak na počátku vlády musil nejdříve zdolat nebezpečné povstání ikonodulů, kteří mu také dali přezdívku Pokálený (při svém křtu prý znečistil roucha). Třetí obrazoborecký císař Lev V. Armén (813—820) rozpoutal znovu obrazoborecký zápas.

... *knížeti Andrejovi Michajloviči Kurbskému, který proradně zatoužil býti jaroslavským knížetem* — Kurbskij ve mnohých listech a konečně i ve své závěti nazýval sám sebe jaroslavským knížetem, protože jeho rod odvozoval svůj původ od bývalých jaroslavských knížat, od knížete Ivana Vasiljeviče jaroslavského, potomka knížat smolenských.

... *vaši přátelé a vaši přísluhovači* — ve svém listě se Hrozný obrací